

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Ю.С.Красильник

У статті проаналізовано особливості підготовки викладача вищого військового навчального закладу. Обґрунтовано провідні тенденції сучасної вищої професійної освіти, що впливають на створення оновленої моделі вимог до формування професійних і особистісних якостей науково-педагогічного працівника вищого військового закладу освіти, а саме: перехід до інформаційних технологій, системного програмування науково-педагогічної діяльності, гуманізації, демократизації, глобалізації, інтернаціоналізації, інтеграції вищої освіти, формування інтелектуально розвиненої особистості.

Ключові слова: освіта, вища освіта, система військової освіти, викладач вищого закладу освіти, професійна підготовка.

Надзвичайно актуальним в системі освіти, в тому числі військової освіти, є завдання щодо створення умов для ефективного використання навчально-методичного і наукового потенціалу вищих військових закладів освіти (далі – ВВЗО), які здійснюють підготовку науково-педагогічних працівників, оновлення змісту освіти та навчання, запровадження інноваційних педагогічних технологій.

Сучасний етап розвитку системи військової освіти ставить високі вимоги до професійних і особистісних якостей науково-педагогічного працівника. Педагогами-науковцями досліджено теоретико-методологічні та методичні проблеми розвитку вищої освіти, вищої військової освіти, модернізації підготовки науково-педагогічних працівників [1-3; 6; 9; 12; 14; 16; 17; 19].

Аналіз змісту проведених досліджень за даним напрямом свідчать про їх багатоаспектність. На нашу думку, цінним результатом дослідження О.Семенов є створення навчально-методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів, яка побудована з урахуванням компетентнісно-орієнтованого підходу [15].

Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів, які визначено в дослідженні В.Бобрицької, можуть слугувати підґрунтям для розробки та реалізації ефективних організаційно-педагогічних прийомів раціональної життєдіяльності майбутніх науково-педагогічних працівників, до вдосконалення життєдіяльності своєї та інших на засадах здорового способу життя на етапі професійної підготовки [12].

Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів, які розроблено Н.Казаковою, на нашу думку, доцільно впроваджувати при доборі змісту педагогічної

практики майбутніх науково-педагогічних працівників, враховуючи освітні потреби, специфіку підготовки, спрямовуючи педагогічну практики на особистісний розвиток майбутніх викладачів ВВЗО [10].

Заслугує на увагу дисертаційне дослідження І.Чистовської, в якому автор обґрунтовує зміст і структуру педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління, реалізує методичні підходи до педагогічного проектування, конструювання і застосування в навчально-виховному процесі ВВЗО технології навчання, яка сприяє формуванню педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління [18].

Проте безпосередньо проблема професійної підготовки викладача ВВЗО досліджена ще недостатньо повно. Тому метою даної статті є аналіз особливостей підготовки викладача ВВЗО та обґрунтування провідних тенденцій сучасної вищої професійної освіти, що впливають на створення оновленої моделі вимог до формування професійних і особистісних якостей науково-педагогічного працівника ВВЗО.

На сьогодні одним з пріоритетних завдань Національної академії оборони України є підготовка офіцерів – науково-педагогічних працівників – широкої наукової освіти, високої культури, з розвиненим творчим мисленням, здатних ефективно вирішувати завдання щодо навчання, виховання, розвитку, психологічної підготовки слухачів (курсантів) ВВЗО.

Національна академія оборони України, як суб'єкт освітньо-професійної діяльності в системі військової освіти, провідний

військовий навчальний заклад Міністерства оборони України у підготовці науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації в докторантурі та ад'юнктурі, магістратурі за спеціальністю "Педагогіка вищої школи", курсах підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників. Зміст підготовки науково-педагогічних працівників поряд з військово-професійними дисциплінами включає вивчення питань історії освіти та педагогічної думки України, теорії і методики професійної освіти, педагогічної майстерності викладача вищої школи, педагогічної діагностики, наукової педагогічної творчості, соціальної військової педагогіки, методики і практики викладання фахових дисциплін.

Рішення підсумкової колегії Міністерства освіти і науки "Підвищення ефективності вищої освіти – визначальний чинник зростання морально-економічного потенціалу держави" закладають фундамент подальшого удосконалення освітньої діяльності вищого закладу освіти, а саме: запровадження кредитно-модульної системи, яка сумісна з європейською; забезпечення чесності і прозорості вступних випробувань; виконання Державної програми інформаційно-комунікаційних технологій в освіті і науці на 2006-2010 рр.; створення інноваційних структур у вищих навчальних закладах; розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти і науки; зміна традиційної освітньої моделі, що базується на пріоритеті простого засвоєння і відтворення інформації моделлю, головною метою якої є всебічний розвиток особистості; переорієнтація системи вищої освіти на вироблення компетенцій, що дають змогу опанувати досить широку множину спеціалізацій в процесі практики та подальшої додаткової освіти; розробка загальнодержавної системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, у тому числі їхньої підготовки через магістратуру за спеціальністю "Педагогіка вищої школи".

Саме ці підходи орієнтують нас на створення програм навчання з відповідним змістом, терміном навчання, співвідношенням практичної та теоретичної складових навчання. Результатом навчання за такими програмами повинно стати здатність випускника до самостійного виконання посади, неперервного самонавчання, гнучкої зміни спеціалізації та виду діяльності.

Серед актуальних питань підготовки викладача ВВЗО до професійної діяльності необхідно визначити характер провідних тенденцій розвитку сучасної вищої освіти. Аналіз наукових джерел, осмислення результатів освітянської діяльності дало нам змогу виділити ряд основних тенденцій

розвитку вищої освіти, зокрема тенденції переходу до інформаційних технологій, системного програмування науково-педагогічної діяльності, гуманізації та гуманітаризації, демократизації, глобалізації, інтернаціоналізації, інтеграції, диверсифікації вищої освіти, формування інтелектуально розвиненої особистості, базовим компонентом духовного світу якої є фундаментальні знання та здатність до самоосвіти тощо.

Сучасна система вищої освіти повинна спиратися на сучасні інформаційні технології. Інформаційні технології є універсальним засобом пізнавально-дослідницької діяльності, що забезпечує оперативне збагачення навчальною інформацією. У „Сучасному українському педагогічному словнику” термін "інформатизація освіти" тлумачиться як "комплекс соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних із насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами й технологією, у вузькому – впровадження в заклади системи освіти інформаційних засобів, що ґрунтуються на мікро-процесорній техніці, а також інформаційної продукції і педагогічних технологій, які базуються на цих засобах" [7, 149]. Результатами інформатизації освіти, як визначається в Концепції національної програми інформатизації, мають бути: розвиток інформаційної культури людини (комп'ютерної освіченості), змісту, методів і засобів навчання до рівня світових стандартів, скорочення терміну та підвищення якості навчання на всіх рівнях підготовки кадрів, інтеграція навчальної, дослідницької та виробничої діяльності, удосконалення управління освітою, кадрове забезпечення усіх напрямів інформатизації України шляхом спеціалізації та інтенсифікації підготовки відповідних фахівців [11, 153].

Фундаменталізація освіти є основною вимогою, стратегічним напрямом, головною змістовою лінією її розвитку. Освіта має забезпечити і збагатити суспільство новими потенціями – фундаментально підготовленим суб'єктом, орієнтованим у найновіших здобутках науки, техніки, технології, здатним до творчого впровадження в суспільну практику.

Щоб бути на рівні сучасних вимог, науково-педагогічному працівнику необхідно неперервно займатися самовдосконаленням. Самоудосконалення не може бути успішним, якщо не висувається завдання оволодіти системою умінь та навичок

самовиховання, навчальної та наукової праці, розвитку своїх розумових здібностей.

Уміння – це можливість виконувати дію у відповідності з цілями та умовами, в яких людині доводиться орієнтуватися. Для успішного здійснення самоосвіти і самовиховання першорядне значення мають уміння: працювати з навчальною та науково-популярною літературою і на цій основі самостійно оволодівати знаннями, поглиблювати їх, складати конспект прочитаного, проводити дослідження та на їх основі формулювати висновки, самостійно моделювати та будувати гіпотези, самостійно ставити експеримент та на його основі діставати нові знання, пояснювати явища та факти на основі наявних теоретичних знань, прогнозувати можливі наслідки з тих чи інших теорій.

У контексті загальної еволюції цивілізації спостерігається потужна тенденція, яка все рельєфніше повертається до гуманістичних пріоритетів та людських цінностей. Провідна роль у цьому належить освіті, навчальна, виховна, розвивальна, культурна функції якої мають розгортатися в парадигмі пріоритету гуманістичних надбань людства й з метою гуманізації людських стосунків [2].

Кінцевою метою військової освіти, яка заснована на принципах гуманізму та гуманітаризації повинно стати виховання не лише фахівця, а насамперед суспільно активної свідомої особистості. Виходячи з вищесказаного, основними шляхами її досягнення є: впровадження сучасних технологій та наукових досягнень у навчально-виховний процес, підготовка нової генерації педагогічних кадрів, створення експериментальних осередків для відпрацювання педагогічних інновацій та освітніх модулів, подолання відчуження між військовим педагогом та слухачем (курсантом), педагогічний оптимізм, педагогічна етика.

Тенденції до глобалізації вищої освіти розглядаються науковцями з полярних позицій. Одні дослідники вважають, що ця тенденція не сприяє розвитку вищої освіти, інші виступають за інтенсифікацію спілкування зі світом, за прагматичне розуміння сутності вищої освіти.

Інтернаціоналізація вищої освіти ґрунтується на переході до гнучких навчальних планів модульного типу, що забезпечують якісне навчання, якнайширше використання сучасних педагогічних технологій тощо.

Тенденція до інтеграції полягає в поглибленні співробітництва у сфері освіти сприяє об'єднанню потенціалів національних освітніх систем з метою вирішення питань якості вищої освіти, забезпечення мобільності науково-педагогічних працівників та науково-педагогічних працівників.

Тенденції демократизації вищої освіти актуалізуються в організаційній перебудові системи вищої освіти, в тому числі військової освіти, впровадження диференційованого багаторівневого навчання, забезпечення автономії особистості, включеної в навчально-виховний процес. Навчально-виховний процес можна вважати демократичним лише тоді, коли кожен його учасник має можливість вибору – програми, навчального підручника, посібника, методики, науково-педагогічного працівника.

Метою формування особистості викладача ВВЗО повинно стати такий рівень його підготовки, який гармонійно поєднує освіченість, професіоналізм, духовність, розвиток у відповідності з національними та загальнолюдськими цінностями. Побудова навчально-виховного процесу, який сприяє розвитку професійних і моральних якостей викладачів ВВЗО, розкриттю творчого потенціалу особистості, характеризується постійним оновленням змісту навчальних дисциплін, впровадженням нових педагогічних технологій, сприятиме ефективному оволодінню майбутніми науково-педагогічними працівниками прийомами професійно-педагогічної діяльності.

Аналіз педагогічної практики дає змогу зробити висновок про те, що зростає важливість психолого-педагогічної компетентності майбутнього викладача ВВЗО. В системі його підготовки активно розвиваються такі галузі педагогіки як педагогічна антропологія, акмеологія, андрагогіка, педагогічна психологія, етнопедагогіка, педагогіка співробітництва, педагогічна валеологія, педагогічна аксіологія, педагогіка управління, що детермінує формування фахівців, які здатні пропонувати власні новаторські ідеї, вміють критично і творчо мислити, оцінювати, володіти методиками підвищення педагогічної майстерності.

У відповідності до існуючого стану справ реформа військової школи висуває такі основні вимоги стосовно психолого-педагогічних аспектів професіоналізму науково-педагогічного працівника [4]: підвищувати світоглядну й гуманітарну спрямованість педагогічного процесу; оптимально поєднувати масові, колективні, групові, мікрогрупові, індивідуальні форми навчання; бачити у слухачах не тільки об'єкт впливу, а й суб'єкт співробітництва і співтворчості; докорінно поліпшувати роботу з виховання слухачів, долати відрив її від життя; створювати й підтримувати культ навчання, обстановку боротьби за знання; добиватися підвищення виховної ролі особистості та колективу тощо.

На наш погляд, саме стандартизація військової освіти і є засобом організації освітньої діяльності у військовій сфері, що дає змогу розкласти процес підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників на складові, конкретизувати їхні властивості та взаємозв'язки, своєчасно враховувати динаміку розвитку, пошук оптимальних шляхів до бажаного результату за відповідними етапами [18, 689].

Крім того, поряд із вищезазначеними завданнями вимагає вирішення проблема якості підготовки викладача ВВЗО. Як зазначено в документах Берлінської конференції 2003 р. [19], згідно з принципами автономії відповідальність за якість вищої освіти передусім лежить на кожному окремому навчальному закладі, і таким чином забезпечується можливість перевірки якості системи навчання як в національних, так і в інтернаціональних рамках. Необхідно розробити і ввести в практику стандарти військової освіти з урахуванням наявних європейських тенденцій у параметрах мережі європейської міжнародної гарантії якості ENQA.

Одним із основних моментів Болонського процесу є мобільність учасників освітньої системи – слухачів, науково-педагогічних і наукових працівників. Взаємодія вищих військових навчальних закладів у рамках Асоціації може дати ефективний механізм для розвитку мобільності. Для цього необхідні програми, спрямовані на створення загального банку методичних розробок, взаємне використання навчально-лабораторної бази, направлення майбутніх викладачів ВВЗО та науково-педагогічних працівників в інші навчальні заклади Асоціації тощо.

Аналіз питань стосовно удосконалення підготовки викладача ВВЗО дозволяє зробити висновок про те, що її ефективність значно зросте при виконанні таких умов:

- зміни філософії навчання та викладання, тобто переходу від стратегії викладання до стратегії навчання, до використання педагогічних технологій, спрямованих на заохочення до набуття самостійних знань та наукових досліджень майбутніми викладачами ВВЗО;
- впровадження чіткої системи критеріїв оцінки знань та вмій майбутніх викладачів ВВЗО;
- формуванні механізмів залучення науково-педагогічних працівників та майбутніх викладачів ВВЗО до обговорення та реформування вищої освіти в контексті Болонських вимог.

Перспективними напрямками подальших досліджень у даному питанні можуть стати наукові основи, історія і методологія, тенденції розвитку педагогіки вищої школи, методика впровадження інноваційних технологій навчання, ефективності формування навичок самостійної роботи, розвитку інтересу і мотивації до навчання, удосконалення творчих здібностей у слухачів, умій проектувати, конструювати, моделювати і проводити навчальні заняття, здійснювати виховний вплив під час проведення різних видів навчальних занять, проведення педагогічних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексюк А.М.* Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: Модульне навчання: Навч. посіб. – К.: ІСДО, 1993. – 220 с.
2. *Андрущенко В.* Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 11-17.
3. *Беспалько В.П.* Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М.: Изд-во ин-та проф. образования МО России, 1996. – 336 с.
4. *Біжан І.В.* Проблеми та шляхи удосконалення професіоналізації майбутніх науково-педагогічних працівників // Наука і оборона. – 2000. – № 4. – С.24-28.
5. *Бобрицька В.І.* Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук.): Автореф. дис...д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 33 с.
6. *Гершунський Б.С.* Философия образования. – М.: Московский психолого-социальный институт Флинта, 1998. – 432 с.
7. *Гончаренко С.У.* Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
8. *Журавський В.С., Згуровський М. З.* Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2003. – 200 с.
9. *Зазюн І.* Філософські проєкції освіти і освітніх технологій // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С.4-9.

10. *Казакова Н.В.* Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 33 с.
11. *Кузьмина Н.В.* Формирование вузовской педагогики. – Л.: Изд-во Ленинград.ун-та, 1972. – 311 с.
12. *Нещадим М.І.* Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. – К., 2003. – 766 с.
13. *Савенкова Л.О.* Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління. . – К.: КНЕУ, 2005. – 215 с.
14. *Семенов О. М.* Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету): Автореф. дис...д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2006. – 33 с.
15. *Семиченко В.А.* Психологія педагогічної діяльності: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2004. – 335 с.
16. *Сисоєва С.О.* Технології творчого розвитку особистості у процесі професійної підготовки // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О.Сисоєва, А.М.Алексюк, П.М.Воловик та ін.; За ред. С.О.Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
17. *Чистовська І.П.* Формування педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління: Дис...канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2006. – 223 с.
18. *Концепція національної програми інформатизації.* Закони України. – К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1999.– Т. 15. – С.146-160.
19. *Ягулов В.В.* Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 28.06.2007 р.

